

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд
„Бедност и безработица в Йеменското общество“,
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, код
05.11.01

Дисертант: Фадел Али Хусеин

Рецензент: проф. дсн Веска Кожухарова-Живкова

Дисертантът се е ориентирал към възможно най-актуалната тема, имаща своите измерения и проекции и в страните, които се считат за най-развити, и в онези които наричаме „Трети свят“ и с покровителствено умиление съветваме как да се справят с проблема. Трансформациите на бедността и нейните много лица и форми на проявление са потърсили емпирична интерпретация в едно конкретно общество през призмата на специфичния му модел на развитие. Тази емпиризация на проблема и анализът на социалния контекст са получили двойната изследователска оптика – на социолога, тръгващ с безпристрасната научна компетентност и на управленски ангажирания субект, работещ в системата на Министерството на социалните грижи в Република Йемен и заемащ достатъчно висока служебна позиция (помощник областен кмет), за да има и широкия поглед, и добрата информационна база на *практически* ангажираната в делата на социалната политика личност.

Дисертантът е получил своите социологически компетенции в пространството на една българска социологическа школа, разбирана в най-широкия смисъл на думата. Фадел Али Хусеин преминава школовката на социологическата подготовка в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, където получава образователната степен „магистър“ и в Югозападния университет „Неофит Рилски“, философски факултет, катедра „социология“, където е дисертант, а успоредно с това и участник в проекти на катедрата. Той е направил своята научна инициация чрез участието си в конференции и други научни прояви. Има една публикация в престижния сборник „Проблеми на постмодерността“. Социологът, изграден в образователна и научна общност на българската социология, верифицира и емпиризира своята социологическа подготовка чрез практическа дейност в своята родина Република Йемен.

Тази личностна характерология на автора се разчита и в дисертационния труд, имащ два основни акцента – теоретичното изясняване на бедността и безработицата с техните проявления по света и конкретният анализ на йеменското общество със своите характеристики на бедността. В тази двуакцентност на труда се крият и предимствата, и капаните на недостатъците в интерпретираната материя.

Дисертацията на Фадел Али Хусейн е конструирана в увод, три глави и заключение, приложения и списък на ползвана литература и обема 181 страници. Спазени са неписаните изисквания за структурирането на един дисертационен труд. В Увода са изведени всички основни елементи, необходими за разбирането на изграждането на дисертацията – актуалност на темата, цели и задачи и, разбира се, *теза*, която може да бъде преразказана така – чрез един основен анализ на теоретичните проблеми на бедността и безработицата и стратегията за намаляването им в различните региони на света да се разработи най-добрият им вариант за социалната политика на Република Йемен (с. 8).

Заявеният характер на дисертацията като „теоретично-приложно изследване“ на измеренията на бедността и безработицата като социални феномени в съвременните общества и по-конкретно в йеменското общество се проектира съдържателно в нивата на проблематизирането на темата във всяка една от трите глави на труда.

В *първа глава* „Бедност и безработица: причини и социални последици“ са заложили основните теоретични въпроси, интерпретирани от учени и научни школи и са дадени подстъпите за търсене на тяхното проектиране в едно конкретно общество в една приложна перспектива. При изясняване на *методологическия подход*, без да се формулира изрично, са търсени онези гледни точки, които дават отпратки към специфичността на йеменското общество. Тази глава има главно познавателен характер по отношение на търсенията на световната мисъл в пространството на тези вечни социални феномени и техни тепревъплъщения от локусите на „дивака“ до териториите на постмодерността. Тук впечатлява както ерудираността, така и умението да се дадат основните теоретични направления, които търсят различни варианти на проблематизация, разкриване на корените на бедността, нейното същностно разбиране и нейната многоликост, ситуирана в различен социален контекст, както и пътищата за излизането от нея. Това навлизане в проблематиката не е само рисунък и разказ за параболите на научното изследване, а и непрекъснато обобщение и изводи, които са насочени към попълване на теоретичната рамка, от която ще се тръгне, за да се направи приложната интерпретация на йеменс-

кото общество. Може би било добре, ако в тази глава на анализ на теоретичните подходи към проблематиката се запазваха по-категорично нишките със ситуацията в Йемен и при примерите с различни „случаи“ в глобализацията се свят да се вижда по-ясно и „йеменският случай“. Въпреки някои излишни, според мен, отклонения в обясненията (напр. що е парадигма и какво мислят учените по този въпрос и др. п.), цялата *първа глава* дава стабилната основа за теоретичното разбиране на проблема в една широка познавателна и информационна рамка, която *работи* в следващите глави за по-нататъшното разплатяване на проблема.

Във *втора глава* „Стратегии и политики на бедността в ЕС: процес на формирането им и основни направления“ се прави една нова крачка към емпиризиране на проблема чрез изследване на политиките за преодоляване на бедността. Написана с проникновеност и патос, тази глава дава широка картина на бедността, надхвърляща страните та ЕС и надникваща в спецификата на съществуване и проявление в страни, които по общо мнение са „земя на благополучието“. Важни са тук стратегиите и политиките на ЕС, които биха могли да бъдат използвани като образци за социалната политика в Йемен, разгледани в критичен план, както и „гражданското участие при формиране на политиките на заетостта“. Тази връзка между официалните целенасочени политики на ЕС и гражданският натиск за тяхното правилно насочване и диагностициране на фактологията от действителността са твърде важни за намиране на верните ориентири на политиките за „правилното дозиране на мерките с превантивен характер и на тези с характер на пряко социално подпомагане“, както и за разбиране на поляризацията на обществото по въпроса дали държавата трябва да бъде носител на социалната справедливост и какво е отношението спрямо идеята за солидарно общество.

И *втората глава*, както и първата, подготвят подстъпите към третото ниво на конкретизация – „случаят Република Йемен“, където вече се поставя другият акцент на изследователското търсене. *Третата глава* „Социално-демографско и икономическо развитие на Република Йемен. Измерения на бедността и безработицата“ ни въвежда в най-съществената част на дисертационния труд, където вече се верифицира в конкретен социален контекст теоретичната концепция, заложена в първите две глави.

Както и при други дисертации, по неписано правило третата част е посветена на емпиричната верификация на теоретичното проблематизиране. В този случай имаме два плана на приближенията към

„случая Йемен“ – представен е най-напред на българския читател Йемен – в целия негов исторически път от Arabia felix до Република Йемен с днешните проблеми, а след това разкриват и същината на бедността и безработицата, разгледани през призмата на демографските и семейни структури, идващи от традициите и трептящи на нови честоти, отразяващи посланията на модерността.

Тази наситена с информация част в един балансиран вариант дава необходимото знание за Йемен, но заедно с това тя е и полезна за всеки недостатъчно информиран читател с материал за размисъл и сравнения – например, че всяка небалансирана демографска структура е опасна за нормалното функциониране на обществото, независимо дали делът на най-младите е доминиращ или на лицата в надтрудоспособна възраст.

Тук ми се иска да поставя един въпрос към дисертанта. На с. 103 се казва: „Ражданията по пол се разпределят така: момичета 44,4% и момчета – 55,6%. В резултат на това разпределение на 1000 момчета се падат (отнасят) 798 момичета“. Струва ми се, че е прекалено голяма разликата между родените момчета и момичета. Ако данните са верни, е необходим някакъв опит за обяснение на този факт. Ако е налице някаква грешка, също е нужно обяснение.

Проследяването на демографските и образователни показатели на страната е свързано с разбирането на проблемите за безработицата и свързаната с нея бедност.

Анализът на бедността в Република Йемен се прави в един глобален контекст, верифициран в един – собствено йеменският случай. Обяснителните модели на бедността като световен феномен, разглеждан от поколения изследователи след XIX в., дадени в първите две глави, се проецират върху конкретната ситуация на йеменското общество. Дадената на с. 124 схема на причините на бедността в Йемен дава представа за отличното умение на дисертанта социологически да интерпретира ситуацията и да разкрие проблемите, наследени от традицията или породени от политиките спрямо собственото актуално икономическо развитие и модернизация или пък като резултат на негативни външни фактори. Може би по самата схема може да се спори, но тя показва владееене на механизмите на социологическия анализ, нещо, което, надявам се, ще бъде полезно на дисертанта в развитието му като политик, вземащ решения.

Особено ценни са последните части на *трета глава*, където се разглеждат *политиките* за преодоляване на бедността в Йемен, произтичаща и от собствената степен на проблемност в страната, и от си-

туацията в арабския свят, и от глобалното натрупване на проблеми, порождащи и увеличаващи неравенството. *От друга страна* са политиките и мерките на правителството за преодоляване на бедността. Тези политики и мерки на първо приближение изглеждат доста общи, каквито могат да бъдат те в един дисертационен труд, но при внимателно вглеждане виждаме, че те са насочени към всички онези невралгични ядра, дадени в схемата за причините на бедността.

Заклучението на дисертацията е убедително обобщение на широкия спектър от проблеми, разглеждани в целия текст, но и едно ново извеждане на проблеми, възникнали от анализа нови идеи за решения и политики в една конкретна страна.

Дадените *приложения* са особено полезни за повишаване на „степената на разбираемост“ на авторовите концепции, за обогатяване на информативността и за допълнително запознаване с важни документи, кореспондиращи с темата на дисертацията. Приложеният списък на ползвана литература включва 80 заглавия, от които 4 – от Интернет, 50 на български език и 26 на латиница.

Допускам, че част от посочените заглавия след № 31 не са на български, което личи както от темите, така и от мястото на издаване. При публикуване на този труд на български език за тези случаи изрично трябва да се отбележи какъв е оригиналният език.

Авторефератът на дисертанта дава ясна представа за целия труд, точно извежда основните акценти и баланса между теоретичност и приложност. Тук е мястото за една забележка. На няколко места дисертационният труд се определя като теоретико-приложен. Според мен, това е един теоретичен труд с общометодологически увод и проблематизиране по тематиката и конкретен анализ на ситуацията в едно общество, анализ, който също е издържан в рамките на теоретичното интерпретиране на емпиричния материал – дори и тогава, когато има адаптация на модели към „случая Йемен“.

Самооценката на приносите в дисертационния труд дава вярна представа за постиженията на автора в направеното изследване. Мисля, че приносите в т. 5 и 6 имат действително оригинален характер с висока степен на значимост.

Като цяло трудът може да се оцени като обогатяване на научното познание – особено в частта на емпиричната интерпретация на ситуацията в Република Йемен.

Достойнство на труда е стройното обобщение на научните анализи по проблема бедност, познаване на най-значимите световни ав-

тори и българския опит в тази насока, както и обобщението за бедността „като неравенство и дискриминация“.

Към положителните страни на труда може да се добави и умението логично да се разширява проблематиката във въвеждащите глави, за да се разкрие пространството за анализ на фактологията при „случая Йемен“.

Богатата емпирична база при изследване на един конкретен случай е позитив на самото изследване, но тя е особено полезна за читателя, слабо запознат с Йемен. Всъщност акцентът на третата глава може би носи най-голяма приносност и оригиналност. Всъщност разширяването на тази трета част и обогатяването не само с фактология, но и с анализи ще придаде на труда по-голяма цялостност и ще повиши интереса на читателя – представител на йеменското общество, но и на читателя, имащ смътна представа за това общество. По този начин ще се постигне по-голяма балансираност (дори и в обемите) с началните теоретични постановки.

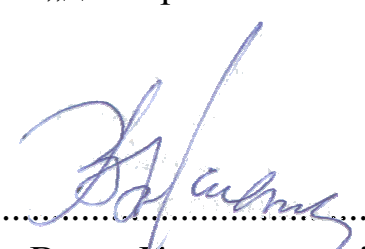
Когато говорим за достойнствата на труда, трябва да кажем, че неговата стойност не е свързана само с еднопосочния вектор Йемен, а като обобщение има ценност за всички страни, където има бедност, безработица и неравенства. Можем да се съгласим с финалната фраза, че „бедността не е порок“, а е измерител на умението на политиците да управляват обществото, както и с общата струя на анализа, че едва ли е по силите на едно общество да се справи само в глобалния свят, където богатите стават все по-богати, а бедните по-бедни.

Накрая нека добавя, че не познавам лично дисертанта Фадел Али Хусеин, никога не съм участвала с него в общи проекти или научни изяви.

В заключение искам да изкажа убеденото си мнение, че представеният за публична защита труд „Бедност и безработица в Йеменското общество“ има всички качества да получи висока оценка и се обръщам към уважаемото жури да му даде тази оценка.

Лично аз смятам, че трябва да бъде присъдена на Фадел Али Хусеин образователната и научна степен „доктор“ и аз самата гласувам „за“.

20.07.2011 г.

Рецензент:.....

(проф. дсн Веска Кожухарова-Живкова)